

„LENIN KATONÁI, VÖRÖS MAGYAROK”

EGY ÖREG FORRADALMÁR VISSZAEMLEKEZÉSEI

„Kedves Brezsnyev elvtárs!

Legelőször is elnézését kérem, amiért levelemmel zavarom és drága idejét személyes ügyem érdekében igénybeveszem, de felbátorított engem Brezsnyev elvtársnak legutóbbi, Budapesten tartott beszéde, amelyben meleg elismerő szavakkal emlékezett meg a volt magyar hadifoglyok aktív szerepléséről a nagy októberi forradalomban. Én is azok közül a volt magyar hadifoglyok közül való vagyok, akik az első perctől kezdve aktívan részt vettek a nagy októberi szocialista forradalom győzelmének kivívásában, Jaroszlavban, a Volga partján.

A forradalom győzelme után beválasztottak a katonatanácsba a Nikolajevvszka gyalogsági kaszárnyában. Majd a hadifoglyok beszervezésére kaptunk megbízást. 1918. január 4-én ugyancsak a fenti kaszárnyában mi négyen: Lovász, Galambos, Sándor és személyem alakítottunk egy kombinált nemzetközi különítményt. Volt saját tüzérségünk, lovasságunk. A parancsnok Lovász leti, mert ő jól beszélt az orosz nyelvet. Én végeztem a szervezést és a toborzást a hadifoglyok között. Zászlóaljunk igazi nemzetközi jellegű alakulat volt. Volt benne román, jugoszláv, cseh szakaszunk, de szép számban voltak osztrákok és lettek is. Csupán egy nagynémetet tudtam beszervezni mutatóba. Egy békebeli komplett cseh katonazenekarunk is volt.

Zászlóaljunk kisebb egységekre osztva részt vett a Volga menti és a nagy jaroszlavi ellenforradalom likvidálásában. Ez utóbbi szereplésünk elismerésképpen napiparancsban emlékeztek meg egységünkről.

Kun Bélák zászlóaljunkat mindenáron át akarták helyzetetni Moszkvába, mint jól szervezett és fegyelmezett harci egységet, de a városi tanács kérésére mi Jaroszlavban maradtunk.

1918 októberében egységünket, illetve annak felét kivezényelték az archangelszki frontra, az amerikai agresszorok elleni harcra. E harcostársak közül csak páran térhettek vissza hazájukba, a többiek életüket adták mindnyájunk szabadságáért és a szocializmus nagy ügyéért.

1918-ban, amikor Magyarországon kitört a forradalom, pártutasításra a vezetőknek és a szervezésre alkalmas személyeknek vissza kellett térniük Magyarországra. Hazaindulásunk előtt azonban az akkori városi tanács elnöke melegen, baráti elismerő szavakkal búcsúzott el tőlünk. Mondván: Soha el nem múló hálaival és szeretettel fogunk reánk gondolni áldozatkész és hősiesszereplésünkért. Elismerésük jeléül mi négyen, alakítók — Lovász, Galambos, Sándor és személyem — megkaptuk a Szovjetunió állampolgárságát és a párttagságot igazoló piros könyvecskét.

Visszatérve Magyarországra szintén aktívan részt vettem a párt minden számottevő akciójában, a pártszervezetek alapításában, a Tanácsköztársaság kikiáltásában. 1919. május 1-én a második hadosztály politikai megbízottjának neveztek ki, Kecskemét székhellyel.

A bukás után Bécsben, az emigrációban szintén aktív szerepet vállaltam a párt újjáalakításában és működésének elindításában. Illegális pártmunkából kifolyólag 1920 októberében kiutasítottak Ausztriából, s pártutasításra Jugoszláviába kerültem. 1945 januárjában visszatértem Magyarországra, hogy részt vehessek az ország újjáépítésében. 1948-ban a Tájékoztató Iroda határozatának megjelenése után ostoba és hazug vádak alapján üldöztek Rákosiék, s én kénytelen voltam újból visszatérni Jugoszláviába, ahol azóta is élek.

Kedves Brezsnyev elvtárs, mint a nagy októberi forradalom aktív harcosa, a lenini Bolsevik Párt volt tagja, a Szovjetunió tiszteletbeli állampolgára, a Szovjetunió népének örökké igaz barátja kérem Brezsnyev elvtársat, tegye lehetővé, hogy én is részt vehessek a Szovjetunió ötvenéves fennállásának jubileumán. Ez a megtisztelő elismerés életem legszebb befejező szakasza lenne.

Eltársi üdvözléssel várom értesítését.

Újvidék, 1967. X. 2.

Szabó Vörös László"

Valószínűleg sok efféle levél íródott az utóbbi időben, az októberi forradalom fél évszázados évfordulója előtt. Szerényen, halkán, öreges megilletődöttséggel jelentkeznek Lenin életében maradt katonái, Október élő tanúi, a világ minden tájáról, jelt adnak magukról, sorakozóra jelentkeznek, még egy, talán utolsó seregszemen, találkozni akarnak az ötven év előtti bajtársaikkal, viszont akarják látni a hadszíntereket, ahol ifjúságukat hagyták, ahol a történelmet csinálták, vagy egyszerűen — ott akarnak lenni az ünneplők közt, még ha nem is a legelső sorokban, mint annak idején, a forradalom zászlai alatt... És emlékeznek ezek az öregek, öregesen, akadozva, fátyolosan, ki-kihagyó emlékezettel. Történeteikben többé-kevésbé elmosódnak a pontos tényadatok, helynevek, dátumok; némelyikük tán akkor, a nagy események sodrában sem volt teljesen tisztában azzal, hogy mi is történt valójában; némelyikük életében talán kivételes, de múltó epizód volt csupán az októberi epopeia, s most, annyi év után, görcsös igyekezettel, hasztalan próbálják részleteiben és összefüggéseiben is híven felidézni. De mindegyikük vallomásában felizzik valahol a személyes átélés cáfolhatatlan igazsága, amikor az ember és a történelem azonosul, s az egyén emlékezete a líra és a dokumentum erejét és súlyát nyeri el. Ezt a ritka értékű pillanatot szerettük volna reprodukálni, amikor minden előkészület nélkül, szinte rajtaütésszerűen mikrofon elé ültettük Szabó Vörös Lászlót, a fent idézett levél íróját, és magnetofonszalagra vettük visszaemlékezéseit. Nem interjút akartunk, sem riportot, legkevesébbé irodalmat, csak egy régi harcos közvetlen, előszóban és bármikor előadható reflexióit a nagy napokról, ahogyan emlékezetében elraktározódtak. S Vörös László személyében, úgy hisszük, a legmegfelelőbb médiumot találtuk meg: valóban régi harcos ő, a munkásmozgalom sok évtizedes elkötelezettje, de nem értelmiségi, tehát bizonyosak lehetünk abban, hogy nem írói ambícióval, hanem az egyszerű ember szavai-val fogja megformálni mondanivalóját; nem hivatásos párthivatalnok, de nem is véletlen tanú, szavai tehát az olyan ember meggyőződését hordozzák, aki egész életét feltette egy célért, s bárhová vetette a sors, bármilyen csalódások, megpróbáltatások is érték hosszú és kétszeres (1919 és 1948 utáni) emigrációjában, töretlen és tudatos kommunista maradt; s végül, öregember bár,

de szellemi ébersége és fizikai tetteire még mindig bámulatos, tehát korántsem öreges motyogás az, amit hallhatunk tőle.

— *Próbáljunk beszélni arról az ötven évvel ezelőtti Szabó Vörös Lászlóról. Hogyan kerültél az események sodrába?*

— Mint hadifogoly. Kikerültem én is a frontra, aztán 1915-ben hadifogságba kerültem, sebesültem. Összejártam a hadifogolylágerokat, és sok megpróbáltatás, vagy inkább így mondhatnám, megalázás ért, nem annyira fizikai, mint lelki megalázás, emberi megalázás. Ezek borzasztó súlyosan hatottak rám. Pedig az első benyomásom Oroszországban nagyon jó volt. Súlyos sebesült voltam, légnyomás ért, és az orosz Vöröskereszt, illetve a szanitécek, ahogy akkor mondtuk, nem az ő sebesültjeiket szedték össze, hanem engemet. Jó volt látni, hogy emberien néznek és kezelnek. Vittek, mert tehetetlen voltam, és nem is emlékeztem semmire. De aztán később, minél tovább, minél beljebb kerültem a frontról az ország belsejébe, a kórházakban is minket, magyarokat teljesen mostohagyerekként kezeltek. Én azt láttam. A Vöröskereszt nekünk a legkevesebbet adta, mindenki többet kapott, mint mi. Kijev volt az első állomás, aztán Moszkva. Később, mikor kikerültem a kórházból, különböző munkatáborokba kerülünk, megjártam Szibériát, egészen a mongol határig. Olyan természetem volt, hogy nem bírtam sokáig egy helyben a fogságot, és hacsak lehetett, szöktem. Nagyon sok szökésem volt. A legkisebb lehetőséget is felhasználtam arra, hogy megszökjek. Mindegy volt, hogy merre, jobbra-e vagy balra, keletre vagy nyugatra, fontos, hogy ne egy helyben maradjak. Olyan mindegy volt, hogy elfognak, büntetnek vagy becsuknak. Fontos, hogy ne egy helyben maradjak a rengeteg ember között. Az a monoton élet, a kilátástalanság, a sok tetű, poloska, ami lepte és ette az embert, komisz sors volt számomra. Még örültem, ha rendes börtönbe kerültem, ez is változatosságot hozott.

— *Es hogy kerültél ki a frontra? Már mint szociáldemokrata?*

— Nem. De azt sem mondhatom, hogy teljesen szűz gyerek voltam. A bátyám kőfaragó volt, építőipari munkás, aki már akkor világméretű utról jött haza, szervezett munkás, és aktív tagja a szociáldemokrata pártnak. Én akkor még csak kezdő gyerek voltam, de eljártam vele vasárnaponként az építőmunkások székházába előadásokat hallgatni. Az 1912-es nagybudapesti sztrájkban is részt vettem, akkor jól megkardlapoztak a bátyám mellett. Lovas csendőrök és huszárok vonultak ki, ez már alapos ellenállás volt, az első erősebb ellenállás a munkások részéről. Akkor estem keresztül az első tűzkeresztségen. De megmondhatom azt is, hogy a szociáldemokrata párt politikai vonala már akkor valahogy nem volt kielégítő számomra. Én mindig a baloldali álláspontot képviseltem, a határozottabb és gyorsabb cselekvést, míg ők a kompromisszumok emberei voltak.

No de térjünk vissza a frontra, illetve a hadifogságba, mert ott érlelődtem igazán szocialistává. Egyik kis börtönből a másikba kerültem. Kis börtönök voltak ezek, kisebb átmeneti börtönök, és hacsak tudtam, megszöktem. Azt hiszem, kétszer is visszajöttem Szibériából.

A legnagyobb megpróbáltatásom, illetve az első önálló cselekedetem az volt, amikor egy szeszgyárban, a Makszatika erdőben sztrájkot rob-

bantottam ki. Hatalmas erdőség volt az, a közepében egy pici kis falu és egy nagy faszeszgyár. Ez a gyár a hadsereg részére termelte a szeszt. Háromszáz hadifogollyal kerültünk oda. Az iparosok bent a gyárban dolgoztak, a többi hadifogoly az erdőben vágta a fát. Amikor kivitték bennünket, a katonai parancsnokság pontosan előírta, mekkora a fejadagunk, hogy ennyi meg ennyi fekete kenyeret kapunk, ennyi meg ennyi húst, kását stb. Elő volt írva, hogy mit kell ezért elvégezni. És az emberek jókedvvel fogtak is a munkához. Már mondtam, hogy a munkatelepek jobbak voltak, mint a lágerek. Az emberek arra számítottak, hogy kereset is lesz valamennyi, és kicsit jobban élnek. Igen ám, de csak dolgoztunk és dolgoztunk, a ruha lekopott rólunk, de semmit sem kaptunk, fizetés nem volt, s az élelmezés napról napra romlott. Az emberek megbetegedtek, meghaltak, nem törődött velük senki, semmi orvosi kezelést nem kaptunk. Egyre több volt a panasz, legtöbbször nekem panaszkodtak. Én már akkor valami vezetőféle voltam, a gazdasági ügyeiket intéztem. Ők választotak meg. Ha valami volt, én jártam el az ügyükben. A nácselnikkel, a gyár parancsnokával így kerültem összeköttetésbe. Ipari munkás a gyárban csak körülbelül harminc volt, ebből is csak tizenvalahányan dolgoztak a saját szakmájukban, a legnagyobb részük a fa ki-berakását végezte a szeszégetésénél. Hatalmas kazánok voltak, talán tizennégy öl fa is befért a kazánba. Nagyon súlyos, nehéz munka volt. Külön fizetés is járt volna érte.

Én valahogy azt hoztam magammal a szülői háztól, hogy a szolidaritás, a testvéri megsegítés stb. kötelessége az embernek. Amikor ezt a nagy nyomorúságot láttam, meg hogy egyre több a betegünk, koszt nincs, az emberek úgyszólván meztelenül járnak, eszembe jutott a munkásmozgalom meg a szervezkedés, hát gondoltam, rábeszélem a társaságot, megtagadjuk a munkát, szervezeten kivonulunk, és senki sem fog dolgozni mindaddig, míg a parancsnokságtól, amelyik alá tartozunk, ki nem jönnek és meg nem vizsgálják a helyzetet. Mentem egyikhez, másikhöz, tetszett mindenkinek a dolog, igen, jó, így lesz, úgy lesz. Ez így ment egy darabig, nem tudom, hány napig tartott, míg végül annyira rávettem az embereket, hogy megbeszéltük, melyik napon tagadjuk meg a munkát. Én vállalom, hogy a nácselniknek tudomására adom, hogy holnaptól nem dolgozunk addig, amíg nem jönnek ki és nem lesznek a bajok orvosolva. Kötelességemnek tartottam ezt úgy is, mint katoná, úgy is, mint testvér. No hát ez már a szocializmus valamilyen megnyilatkozása volt. Előkészítettem őket: gyerekek, lesz fenyegetés, esetleg verés is, ne ijedjete meg, még mindig jobb, mint így elpusztulni. Tudtam, hogy nem mehet simán a dolog, katonai intézmény, katonaságnak termelő gyár voltunk. De mindenki a leghatározottabban vállalta. Elfelejtettem mondani, hogy ez már tizenhétben volt.

Hát reggel látom, jönnek az örök hajtani ki az embereket. Erdő-örök voltak, legtöbbször lengyelek, orosz kevés. Fegyvert viseltek, de sohasem használták. Mondom nekik: kérem, jelentsék a gyárban, máttól kezdve az emberek nem dolgoznak, addig, amíg ki nem vizsgálják a helyzetet és nem javítják az ellátást. Nem okoskodtak, nem erőszakoskodtak, mindjárt mentek szólni a nácselniknek. Nemsokára jött is a nácselnik a helyettesével. Én fogadom a barakk belépőjében. Szépen

üdvözlöm őket, de félre akar lökni, és azt mondja: szukin szín — kutyafi —, mi vagy te itt, mi bajod van neked, milyen jogan csinálod te ezt, stb., és megy befelé, az erdőőrök pedig szorosan az oldalán. A németek a barakk belső végében laktak. Megy egyenesen hozzájuk, és németül kezdi: mit akartok ti, azt mondja, talán a magyarokkal szolidaritást vállalni? Tudjátok ti, hogy meg lesztek ötödölve, tizedelve, tudjátok ti, hogy mit csináltok? Ti csak menjetek dolgozni, mert én tisztelem a német népet, majd gondoskodom rólatok. Visszamenőleg megkaptok mindent, a magyarokkal meg majd így, meg úgy.

Hát, azt a mindenit neki, ez már nem volt tréfa. Az én magyarjaim legtöbbje népfölkelő volt, otthon a családja meg minden. A németek pedig szépen szedelőzködnek, és indulnak ki dolgozni. Utánuk a mieink is, lehajtott fejjel. Én ott állok az ajtónál. Volt egy jó barátom, egy Csongrád megyei Gyurka, nem tudom már, hogy Szécsényi Gyurka-e. Erős, nagy parasztgyerek volt, és nagyon ragaszkodott hozzám. Ott áll mellettem, néz rám, ketten maradunk az ajtóban, s jól kilátunk az udvarra. Mondom neki: Gyurka, menj ki, mondd meg ezeknek az embereknek, jöjjenek vissza, mert nem tudom, mit csinálók. Most már itt nem megy babra a játék, ezzel nagyon is tisztában voltam... No, a Gyurka kimegyen, ezt nem felejttem el. Az erdőőrök, a nácselnik utasítására, rávetik magukat, és leteperik. Elvesztettem a lélekjelenléte-
met, nem tudtam tovább gondolkozni, fölkaptam egy nagy baltát, és ki. Most már lesz, ami lesz. Kiszabadítottam Gyurkát, az erdőőrök nem löttek, meg voltak ijedve, meg voltak zavarodva. A nácselnik elébem állt, én belekapaszkodtam a szakállába, és jól megrántottam. Mondom, nem mérlegeltem a helyzetet. Láttam, hogy az emberek indulnak a réten keresztül, utánuk eredtem, és visszazavartam őket. Baltával a kezemben. Mindenkit vissza a barakkba. A nácselnik, úgy véresen, öszszeterelte az erdőőröket, és megparancsolta, hogy lövése kéz pus-kákkal állják körül a barakkot. Ha kijövünk víziert, lőjenek. Úgy lát-szik, nem akart még súlyosabb incidenst és harcot. Csak azt mondta az őröknek, hogy éheztessenek ki bennünket, hogy úgy dögöljünk ott meg.

Az őrök nem hajtották végre az utasítást, nem bántottak, ha ki is mentünk. Én például kint sétáltam. Az emberek tanakodtak, mi lesz, hogy lesz. Talán három napra rá, a délutáni órákban, a nap lemenő-ben volt, s messziről láttuk, hogy lovas katonaság közeledik a tisztás felé, ahol a barakkunk volt. Az erdő szegélye lehetett úgy egy kilo-méterre. Ahogy a tisztásra értek, fölfejlődtek rajvonalba. Hú a min-denit, most mit csináljak? Nekem kell odamennem hozzájuk. Az enyém a kezdeményezés, most nekem kell jelenteni, hogy mi van. Inkább én beszéljek előbb, mint a nácselnik. Volt ott egy felső-magyarországi szlo-vák gyerek, nyitrai, azt hiszem, elég jól beszélt oroszul. Mondom: gyere, Sajátovics, majd tolmécsolsz nekem. Én akkor nagyon gyöngén be-széltem oroszul. Odamentünk a katonákhoz. Kozákok voltak. Egy fia-tal arisztokrata hadnagy volt a parancsnokuk. Németül, szabályszerűen jelentkeztem neki. Kérdezi, hogy mi van, mit csináltunk, igaz-e, hogy verekedtünk. Igen, verekedtünk. Megtagadtuk a munkát, nem dolgoz-tunk? Nem. Miért? Mondtuk neki, ezért és ezért. Jöjjön oda, nézze meg az embereket, hogy festenek. Kérdezi: a gyár ég-e? Mi nem is voltunk a gyárban, mi nem dolgozunk a gyárban. Márpedig neki azt

jelentették, hogy fölgyújtottuk a gyárat. Erre összetrombitáltatta a lovasságot, és azt mondta, menjünk előttük a gyárig, olyan négy kilométerre. Bemegyünk a gyárba, a nácselnik bekötözve, a másik mankóval. Kérdi tőle a tiszt, hogy először is legyen szível magyarázza meg, hol mi ég. Azt mondja, nem ég semmi. A gyár dolgozott. No, azt mondja a hadnagy, megnézhetné-e, hogy ezek az emberek milyen paranccsal jöttek ki ide dolgozni. Tessék. Láttá, meg volt minden írva. No most, kérem, tessék elmondani, mit termeltek az emberek, mit kaptak, mikor fizetett nekik, milyen ruhát stb. adott. A nácselnik kénytelen-kelletlen megmondta, hogy nem kaptak fizetést. És kenyeret adnak nekik? Nem. Nincs. No hát, azt mondja, akkor hát követelheti tőlük, hogy dolgozzanak? Épp csak azt nem mondta, hogy akkor ő se dolgozna. Fogta magát, visszaadta az iratokat, szpasziba, fölült a lóra, és azt mondja, ehhez őneki semmi köze. A gyár dolgozik, ő nem azért jött ide, hogy azt nézze, kenyér, ruha stb. van-e a munkásoknak.

Gondoltuk, megnyertük a harcot, biztos a győzelem. Most majd ő jelenti a tényállást a katonai kormányzáságnak. Igen ám, de három nap múlva megint jött a lovasság. Most nem kozákok voltak. Megint mondom én Sajátovicsnak, menjünk ki elébük. Lejelentkezem, nem tud senki németül, lovas csendőrök voltak. Csak azt hallom, hogy „tvoju maty, tvoju dusu”, meg efféjét, és nem kérdeztek semmit sem, csak vágtak, a nadajkával, míg össze nem estem. Engem is, meg Sajátovicsot is. Az embereket meg verték ki a barakkból, hogy gyerünk dolgozni, nincs mese. Összeszedtek néhány iparost, engemet, Gyurkát, tizenégyünket. Láncon, lovak közt, két nyereg közé kötve tereltek bennünket Jaroszlavlba, hatvan kilométerre onnét. Ott volt a katonai parancsnokság. Hogy hogy éreztük magunkat, nem kell mondani. A kezemmel sokáig nem tudtam írni, azóta is sokszor úgy kapkodom a kezemet, nem tudom kormányozni írás közben.

Amikor bevitték Jaroszlavlba, a tizenkét iparost külön vitték, engemet meg Gyurkát pedig bezártak valami ólba, januárban, hidegben. Egész éjjel ugráltunk, míg össze nem estünk, aztán megint, hogy meg ne fagyjunk és élve érjük meg a reggelt. Az iparosokat börtönbe zárták. Köztük volt Hosszú János, az erdélyi görögkeleti püspöknek az öccse is. Kicsi kis filigrán emberke volt. Azt mesélték róla, hogy amikor bevitték a cellába, a véletlenül nála felejtett bugylibicskával neki esett a falon lógó szentképnek, bár ritka vallásos ember volt, és összehasogatta: hogy tudod ezt megengedni, hogy tudod ezt végignézni, ezt az igazságtalanságot?! Erőt vett rajta az ember.

Másnap reggel fölvittek bennünket a parancsnokságra. Gyurkát nem bántották, engem nyagattak: miért csináltam én ezt? Tudom, hogy mit csináltam? Mondom, igen. Tudom. De azt is tudom, hogy katona vagyok, és nekem nem szabad dolgoznom nekik. Ez az egyik kérdés. A másik kérdés az, hogy mi dolgoztunk, és önök nem adtak azért semmit. Senki sem törődött velünk, nem úgy bántak velünk, mint emberekkel. Nekem kötelességem volt, én esküt tettem arra, hogy az embeimmel, a bajtársaimmal szolidaritást vállalok. Ezt mondtam neki.

Onnét elvittek Kronstadtba, ott volt a hadbírótság. Mindjárt másnap rám került a sor. Azt mondja nekem a hadbíró: maga az, aki nem akar dolgozni? Mondom, igen, én. Elmondtam azt is, hogy én altiszt vagyok, és nem vagyok köteles dolgozni. A nemzetközi jogszabályok sze-

rint nem kényszeríthetnek arra, ha nem akarok. No de itt van a lázítás is, meg ez, meg az. Elmondtam, amit tudtam és ahogy tudtam. Mire ő: maga nem ember, maga kutya. A maga feje nekünk huszonöt kopejkát ér. Ha a háborúnak vége lesz és nekünk nem lesz annyi hadifoglyunk, hogy kicsiréljük a miéinkért, a hiányokért fejenként huszonöt kopejkát fizetünk majd a maga Ferenc Jóskájának. Ismeri-e a térképet?, kérdezte. A háta mögött volt egy nagy világtérkép, Kamcsatkát mutatta rajta. No, azt mondja, én majd oda küldöm el magát. Ott magának nem kell majd dolgozni, de garantálom, hogy többé nem látja Ferenc Jóskát. Azt hitte, nekem a legnagyobb bajom az, hogy a Ferenc Jóskát látom-e vagy nem látom.

Másnap volt a tárgyalás, ott volt a Vörös kereszt megbízottja is, csak azt nem tudom, hogy svéd-e vagy svájci. Hogy mire ítélték el, nem olvasták föl, csak annyit értettem, hogy szmert. Odajött hozzám a vörös kereszt megbízott, azt mondta, ne féljen semmit, nem lehet semmi bajuk, majd mi intézkedünk.

Akkor bevitték egy kazamatába, Gyurkát külön, engemet külön. Ott voltunk huszonegy napig. Se fölállni, se lefeküdni a nyirkos, sáros, piszkos földre nem lehetett. Olyan barlangszerű valami volt. Minden másnap kaptunk enni. A jobb kéz a bal lábhoz, a bal kéz a jobb lábhoz volt kötve, és a Krisztus idejében csinált vasláncok még a derekunkon is átcsavarva, a láncoknak a vége pedig a falba volt erősítve, hogy miért, nem tudom. Se mozdulni nem tudtunk, se semmit. Ha enni kaptál, a kezedet annyira tudtad csak mozgatni, hogy a szájadhoz emeld. Körülbelül tizenkét vagy tizenhárom napig ember voltam, éreztem, hogy ember vagyok. Utána már nem voltam normális, akkor már nem is volt nehéz, nem is fájt semmi, nem lázadoztam, csak ültem, mint egy hülye. Akkor már mindegy volt. Huszonegy nap után hoztak fel bennünket. Űgy vonszoltak, semmi élet nem volt bennem. Mikor a várudvar közepére értünk, láttam, a másik oldalról hoznak egy hullát. Mozgott, tehát élt. Gyurka volt. A százkilós gyerek nem hiszem, hogy volt negyven kiló. Persze azt nem tudtam, hogy én hogy nézek ki.

Amikor bevitték a hadbíróhoz, azt mondta, mégis megmutatjuk, hogy kultúremberek vagyunk, meggondoltuk a dolgot, nem fogjuk magukat elpusztítani, pedig megérdemelnék, hanem a börtönüket életfogytiglanra hosszabbítjuk meg. Nem is kérdeztem, lehet-e föllebbezni, a vörös kereszt már nem volt ottan. Feltételezem, hogy az ítélet huszonegy nap alatt revízió alá került.

Visszavitték a börtönbe, s ott ért a forradalom a jaroszlavlai börtönben. Voltak ott mindenféle emberek, papok, magas rangú katonatisztek, tanárok, mindenféle osztálybeli emberek, a legtöbb katonatiszt, tizenhét éves gyerektől kezdve mindenki. Akkor már mindennap előadások voltak, forradalmi viták, különféle pártok alakultak, egész nap, egész éjjel folyt a vita. Én velem úgy bántak, mint testvérrel, mindenben megosztottak, mindenbe beavattak, megkülönböztetett barátságot élveztem közöttük. 1917 szeptemberében már az ajtókat se zárták ránk.

Amikor 1917 októberében kitört a forradalom, a börtönök már nem börtönök voltak, inkább a forradalom stábjai. Kívülről-belülről megvoltak a kapcsolatok. Októberben, a forradalom napján már fegyveresen vonultunk ki a börtönből. Az őrségtől elvettük a fegyvert, illetve nem is kellett elvenni, átadták maguk.

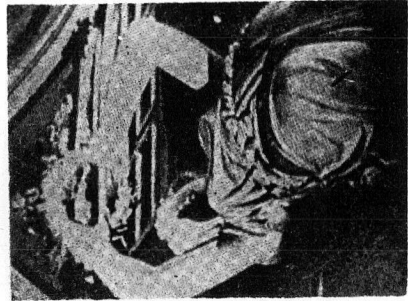
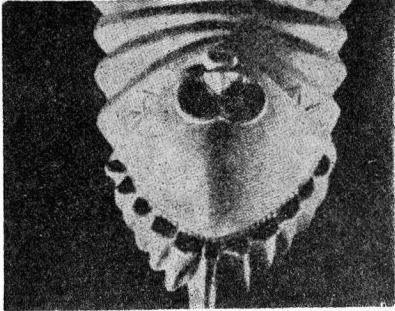
Részt vettem a hadsereg, a csendőrség leszerelésében az első naptól kezdve. A jaroszlavli nagy gyalogsági kaszárnyában volt a főhadiszállás, ott én is tagja lettem az első katonatanácsnak. De csak pár napig voltam ott velük. Az első rendelkezések egyike az volt, hogy a hadifogolylágereket szabaddá kell tenni, az öröket el kell zavarni. Ekkor kaptuk a megbízást, hogy menjünk és szervezzük meg a hadifoglyokat. Hadifogoly-szervezeteket, komitétákat alakítottunk, és 1918. január 4-én ugyanabban a kaszárnyában én, Lovász, egy felső-magyarországi, Ungvár környéki nyomdász meg két pesti fiú, Galambos és Sándor, megalkítottunk egy nemzetközi kombinált zászlóaljbat. Illetve akkor még nem volt zászlóalj, csak különítmény, és később alakult át zászlóaljjá. Volt saját lovasságunk, tüzérségünk és gyalogságunk, gépfegyver-osztágunk, körülbelül 560 ember. A különítmény feladata a fegyelmezés és büntetés volt, az állandóan felbukkanó ellenforradalmi megmozdulások letörése a Volga mentén. Lovász mint felső-magyarországi jól beszélt oroszul, és ő lett a parancsnok. Én végeztem a szervezést és a verbuválást. Eljártam a hadifogolylágerekbe előadásokat tartani, a szocialista forradalom jellegét, jelentőségét magyarázni a hadifoglyoknak. Elmondtam, hogy a forradalom újból szabaddá tette őket, megnyitotta előttük az életnek a lehetőségét, és felhívtam mindenkit, hogy jöjjenek, vegyenek fegyvert a kezükbe, és védjük ezt a szabadságot.

A különítmény tagjainak csináltattunk rendes ruhákat, volt saját szabónk, nem hanyagoltuk el az öltözködést. Ezt tervszerűen csináltuk, mert mint mondtam, fegyelmező és büntető alakulat voltunk. Nekünk példát kellett mutatnunk az alakuló vörös hadsereg előtt, hogy van egy fegyelmezett hadsereg, amelynek a magja mi voltunk. Fogalommá kellett, hogy váljon, milyen egy forradalmi hadsereg nemzetközi magja. Például ünnepségek alkalmával a díszfelvonulásokat a mieink nyitották meg.

— *A hadifogolytáborokat járva, találkozótál-e a régi bajtársakkal?*

— Épp azt akarom mondani, hozzájuk mentem legelőször, és halottam, hogy amikor minket bebörtönöztek, az emberek mindent megkaptak visszamenőleg, a fizetést, az élelmezést, mindent. És amikor hívtam őket, hogy lépjenek be az alakulatunkba, azt mondták, hogy hazaáruló vagyok, hogy most beállok az oroszokhoz és az oroszok oldalán fegyveresen harcolok. Ez volt a legsúlyosabb csalódásom akkor. Egyetlenegy embert sem tudtam rábeszélteni. Ezt sohasem felejttem el. Nagyon sokáig fájt nekem, de hiszen ugyanezt fújták más lágerokban is, hogy amit csinállok, hazaárulás stb. stb. Magunk is úgy gondoltuk, hogy ha Magyarországon nem lesz forradalom, nem is mehetünk haza, nem térhetünk vissza. De engem mégiscsak az a tudat vezérelt, már amennyiben tudat az, ami bennem élt, hogy ez kötelessége az embernek azzal a rendszerrel szemben, amely egy új világ megteremtéséért harcol, méghozzá mindazok után a borzalmas megaláztatások után, amikben azelőtt hadifoglyokként részesültünk. Nagyon mélyen hatott rám a forradalom jelszava: Minden hatalmat a munkások, a szegény-parasztok és a katonatanácsok kezébe adni! Nem volt nehéz meggyőzni magunkat, hogy igazságos ügyért harcolunk, mikor az ember ezeket a megaláztatásokat átélte.

Ámde annak ellenére, hogy a lágerekben sokan ellenállást fejtettek ki a tevékenységünkkel szemben, jöttek mindenünnen, és egyre többen.

Képek az Október c. Eisenstein-filmből

Munkások különösen, parasztyerekék kevésbé. Sikerült románokat, cseheket is beszervezni, csak a németek közül egyetlenegy tudtam rávenni.

— *S ezt hogy sikerült?*

— Erőszakkal. Erőszakkal elhoztam. Azt mondtam, nem lesz semmi dolgod, csak az kötelező, hogy azt a tornyos sisakot a fejedre hordjad, hogy lássák, van egy ilyen is köztünk. A cseheknek például meg kellett ígérnem azt, hogy nem visszük őket a csehek ellen harcba. Volt cseh szakaszunk, román szakaszunk, jugoszláv szakaszunk.

Mindenkinek a megalégedésére olyan fegyelmezett, jól szervezett harci egység volt a miénk, hogy Kunék (mert jártak akkor még le, Kariás Frici, Nánási Gyurka meg a többiek), ők is látták, hogy ez olyan egység, amilyen nekik sem volt Moszkvában. Át akartak bennünket helyezettetni Moszkvába, de a jaroszlavlai városparancsnokság, hivatkozással az erős ellenforradalmi mozgalomra, kért, hogy ne menjünk el.

Volt saját cseh, békebeli, valódi katonazenekarunk. Én találtam rájuk, egy kis vidéki városban, a Volga partján, ott voltak megbújva, nem akartak se ide, se oda csatlakozni. Annyira erőltettem a dolgot, hogy nyilatkozzanak, ide vagy oda, hogy végül ráálltak és csatlakoztak hozzánk. Az oroszoknak nem volt zenekaruk, nekünk volt.

Még nem említettem a jaroszlavlai ellenforradalom leverését, amiben részt vettünk. Kínaiak is jöttek oda, még akkor Trockij volt a parancsnok. Nagy erősségünk volt a jaroszlavlai nagy kombinát munkássága is, ott is volt mintegy ezerkétszáz ember, azok voltak a forradalom igazi zászlóvivői és bábaasszonyai. No és ott voltak a lett különítmények, akikben a gyűlölet is működött az orosz elnyomás ellen. De ahol a lettek megjelentek, ott többé fű nem nőtt. Jelszó is lett az ellenforradalmiaknál, hogyha baj lesz, vagy a nemzetköziak jönnek, azaz mi, vagy a lettek.

Az ellenforradalom huszonegy napig tartott, éjjel-nappal lőttük a várost. Ha valaki lejött vízért a Volga-partra, ágyúval lőtték rá. Olyan kegyetlen volt. Az ellenforradalmárok tervszerűen készültek az akcióra. Egy alkalommal fülembé is jutott valami róla. A román szakasz parancsnokának volt egy szeretője, valami tábornok lánya. Amikor egyszer ott járt nálunk, azzal fogadta a tábornok, hogy csatlakozzunk hozzájuk, kapunk földbirtokot, orosz állampolgárságot, de ha haza akarunk menni Magyarországra, különvonaton visznek haza bennünket, és garantálják, hogy nem megyünk ki többet a frontra. Én ezt akkor nem vettem komolyan, de egy napon kitört az ellenforradalom, épp, amikor a mi zászlóaljunk adta a városórséget. Szanaszéjjel voltunk szórva, a középületeknél, ipartelepeknél stb., tíz ember, húsz ember együtt. Alig bírtuk magunkat összeszedni. Először nem is tudtuk, miről van szó. Nem kaptunk kapcsolást sehonnan se. Én a város határában a Volga-parton voltam húsz emberrel. Ott volt egy internáló tábor, a leszerelt Kraszna Gvardija maradványaival (azok is ellenségesek voltak). És összesen öt töltnyem volt. Ezzel nem lehetett ellenállást kifejteni. Pedig nem messze volt a gyár, ott erős munkászászlóalj volt. A mocsarakon keresztül átvergődtünk a moszkvai vonalra, a városnak épp az ellenkező oldalára. Akkor már megjöttek a moszkvaiak, és a mieinkkel, akik odahaza maradtak a kaszárnyában, már frontot vettek föl, úgyhogy a jaroszlavlai vasútállomást a mieink tartották. Az

érkező csapatok körülzárták a várost, és húsz napig lőtték. Ezerkét-száz ágyú, négy páncélvonat és sok páncélkocsi éjjel-nappal lőtte a várost, mire le tudtuk törni az ellenforradalmat. A fehérek sleppeken csempészték be a Volga túlsó partjáról egyetemi hallgatókat. Amikor mindennek vége volt, mi és a lettek kaptunk megbízást, hogy a várost fésüljük át. Utcáról utcára járva egy olyan vásártérszerű téren gyűjtöttük össze a foglyokat és gyanús személyeket. Akkor láttuk csak, hogy kik vannak, honnan jöttek, akkor tisztázódott előttünk, hogy milyen jól megszervezett erős ellenállás volt ez. Trockij jött személyesen irányítani a tisztogatást, mert a kínaiak követelték, hogy az összes ellenforradalmárokat likvidálják. Trockij valóságos színészmutatványt vitt végbe, sírt, mindent csinált, hogy megmentse a diágyerekeket. Elmondta, hogy a tanácsköztársaságnak mennyire szüksége van értelmiségiekre, meg hogy ezek a gyerekek félre voltak vezetve stb., a forradalom hű emberei lesznek. Végül is megmentette őket, nem lettek kivégezve. Azok, akik katonák voltak s fegyverrel a kezükben harcoltak, a forradalmi törvényszék elé kerültek.

Még valamit el kell mondanom erről a tisztogatásról. Volt egy ezredbelim, Nácinak hívták, azt hiszem kéményseprő, járt is hozzánk ki a kaszárnnyába, de nem akart közénk állni, mert még hadifogoly korában, a cárizmus alatt egy gazdag kereskedőhöz került, és ott nagyon jól bántak vele, mintha otthon lett volna. Nem mondta soha, hogy van ott egy katonatiszt is, csak annyit tudtam, hogy gazdag polgárok a házigazdái. Most, mikor az ő utcájukba értünk, az egyik oldalon a lettek, a másikon mi, szalad a Náci, és kér engemet, hogy menjek hozzájuk, mert a gazdájának a nagyapja vagy kije, egy magas rangú tiszt, szeretné, ha nekünk adhatná meg magát, mert a többiekben nem bízik. Náci esküdjözik, hogy tudja, az öreg nem vett részt az ellenforradalomban, különben is öregember. Könnyögött, hogy tegyem meg ezt a jóságot, hálából azért, amit ővele ez a család tett. Elmentem én magam Nácival, otthagytam az embereimet, mert épp a másik oldalon volt a ház, a lettek oldalán. Belépek a szobába, egy öregember imádkozik az ikon előtt, az asztalon kiterítve az összes fegyverzete, díszkardjai, kitüntetései. Tábornoki díszegyenruhában volt. Amikor meglátta, hogy beléptem, megfordult, katonásan tisztelgett, és azt mondta: úgy határoztam, annak dacára, hogy a cári Oroszország és én személyesen is 1849-ben vérbe fojtottuk a magyar nép szabadságharcát, most mégis a hős és lovagias magyar nép fiainak a kezébe kívánom letenni sorsom intézését. Leemelte az asztalról és átadta revolverét és a kardját. No most nem tudtam, mit csináljak. Az egykori ellenség, egy öregember, talán kilencvenéves, épp tőlem vár segítséget. Úgy határoztam, hogy elviszem a forradalmi törvényszékre, és azok tegyenek vele, amit akarnak. Ha már külön kért, nem akartam egyszerűen kivinni az utcára és átadni a letteknek. Civilbe öltöztettem, elvezettem a forradalmi törvényszékre, és ott előadtuk Náci kérését. Azt kérdezték tőlem, hogy mi az én véleményem, kívánok-e valamit az öregtől. Mondtam: semmit. Amit a forradalmi törvényszék határoz. Úgy tudom, az öreg tábornokot internálták, elvitték a szülőfalujába.

Az ellenforradalom idején Dverszkájában, a szomszédos városban a fellázadt Kraszna Gvardiját kellett leszerelnünk. Ez is nagyon komoly valami volt. Nem volt mindegy, tisztában voltunk a jelentőségével, de

nekünk az volt a feladatunk, hogy a forradalom győzelme és fönnmaradása érdekében nem lehetünk szívbajosak. Egy puskalövés nélkül szépen leszereltük őket. Az állomásra érkezve, díszmenetben, a csehi zenekar elől, bevonultunk egyenesen a kaszárnyájukba. Sorakozót rendeltem el, fegyver nélküli sorakozót. Elmondtam, hogy mi a parancs, és ne próbáljon senki ellenállni, mert semmi értelme. Mindenki menjen szépen haza. Szabad elvonulása van mindenkinek, aki nem akar a hadseregben maradni. Ugyanebben a városban a munkásság is megtagadta az engedelmisséget, nem akartak dolgozni, később azt mondták, hogy kényszerítették őket erre, most már nem tudom pontosan, mindenesetre félre voltak vezetve, mert ők úgy tudták, hogy már megbukott a bolsevik forradalom. Kijárási tilalmat rendeltünk el. Másnap aztán jöttek, hogy meg akarják kezdeni a munkát, de kikötéseik voltak, hogy a letartóztatott személyeket engedjük szabadon stb., de persze ezt megtagadtuk. Azt mondtuk, hogy semmi kikötés nincs, tessék a munkát folytatni, és akkor majd a kijárási tilalmat föloldjuk. Úgy is volt, egy-két napon belül megindult a munka. A bujtogatókat a forradalmi törvényszéknek adtuk át.

Az egész vidéket, nemcsak a várost, mi tisztítottuk meg. Zöldségtermelő vidék, elég jó módú népek éltek ott, nem úgy, mint Jaroszlavl és környékének falvaiban. Itt is voltak súlyos incidensek, de nagyon erélyes föllépéssel sikerült rendet teremteni mindenütt. Az egyik faluban volt egy paraszt, aki a szegényparasztok tanácsának az elnöke volt. Ő is csatlakozott, félelmében vagy tudatlanságában, az ellenforradalomhoz. Fölállt egy ülésen, és elmondta, hogy már megbukott a bolsevik forradalom. Büntető alakulatunk politikai megbízottja egy pétervári tengerészkapitány volt. Nagyon kemény, acélkezű és -szívű gyerek volt, volt is neki miért, leült nem tudom, hány évet Kamcsatkán, még látszott a szám is a bőrére sütve. Azt mondja nekem, menjek, nézzem meg ezt az embert, sehogy se jelentkezik, pedig jelentkeznie kellett volna már, ő a tanácselnök. Megtaláltam az egyik udvarban, látom, épp rostálnak valamit. Mondom, hogy kit keresek, nem tudom, hány asszony, hány gyerek vett körül egyszerre. Azt kérdezte, megengedem-e, hogy egyen valamit, mert úgy is tudja, nem jön többet vissza. Akkor tudtam csak meg tőle, hogy miket mondott előzőleg. Megengedtem, hogy egyen, de nem ment le a falat a torkán, csak fölemelte a gyerekeket, végigcsókolta őket, és az egész háznép jött vele. Mikor a komisszár elé értünk, a kancsukájával az arcába vert, és csak annyit kérdezett tőle: te vagy az? Ott, a sok asszony, gyerek előtt az ilyen jelenetet nem volt mindegy végignézni. De kivégzés nem volt, a parancsunk csak az volt, hogy vezessük elő az embereket, és a forradalmi törvényszék intézi a többit.

Egy csendőrtisztet azonban, aki az ellenforradalom igazi szervezője volt, a komisszár saját kezűleg lőtt agyon. Ez egy másik faluban volt, esteledett, amikor odaértünk. A nevének kereste a csendőrtisztet. Azt mondják, itt volt, de elment. No, ha itt volt és elment, akkor tudjátok, hogy hol van. Ha ennyi meg ennyi idő alatt nem hozzátok nekem ide, akkor a falutokat fölgyújtom. Senki élve innen el nem megy. A csendőrtiszt nem jött elő. Jöttek a szülei, az apja, az anyja és nem tudom még, kije volt. Végül mégis előadták. A komisszár maga, saját kezűleg lőtte le. Nagyon katonásan halt meg, azt meg kell hagyni.

Tudod, mit csináltál?, kérdezte tőle a komisszár. Nem tagadott semmit... No hát, ilyen epizódjai voltak a forradalomnak, és ez nem volt mindegy, ezt végigcsinálni csak bizonyos meggyőződéssel lehetett, azt azonban határozottan merem állítani, hogy érdemes volna elemezni, fölmérni a jelentőségét annak, mit jelentettek a forradalom győzelméért a nemzetközi zászlóaljok, köztük a magyar hadifoglyok alakulatai. Ennyivel talán tartoznak a történelemnek.

— *Emlékszel-e még arra, milyen elismeréssel beszéltek akkor a magyarokról meg a nemzetköziekéről?*

— Igen, mindenütt nagy hírünk volt. Az ellenforradalmárok ígérték, hogy jobb életet teremtenek nekünk, mint Magyarországon, csak ne harcoljunk ellenük. Velünk ijesztgették az embereket. Azt mondták: emberek, azt akarjátok, hogy jöjjenek a nemzetköziek? Vagy a lettek? Azt ne várjátok, mert tudjátok, hogy akkor nincs mese. Akkor mindenki föltette a hangfogót, és hallgatott. De azt is hallottuk mondani, hogy ha levernék a forradalmat, akkor mibelőlünk hírmondó se maradna, minket máglyán égettek volna el, az bizonyos. De nem tehattünk mást, a forradalom parancsát teljesítettük, és ha már benne voltunk, nem ingadozhattunk, nem rágódhattunk a helyzeten, mert nem is lehetett. Vagy csináltuk, vagy nem csináltuk. És azt hiszem, a legszebb ebben a fontos harcban, hogy az ellenforradalom oldalán igazán elenyésző számú magyar hadifogoly vett csak részt. A számítások szerint 1917-ben jó félmillió magyar hadifogoly volt Oroszországban, ebből több mint százezer harcolt fegyveresen a forradalom győzelméért. „Vörös” magyarok voltak mind a magyarok akkor, ott Oroszországban. „Fehér” magyart csak egyet ismertem mifelénk, illetve az is csak odakerült hozzánk, inkább a déli fronton működött. Egy Stern nevű óbudai péknek volt a fia. Rendkívül jóképű gyerek volt, de még nagyobb szélhámós, kiadta magát francia tábornoknak. És csapata is volt neki, szervezett csapata a fehérek oldalán. De ez inkább csak szélhámoskodás volt.

— *Az érdekelne még, hogy mennyire volt ez a szereplésetek katonai tett, és mennyire politikai tett.*

— Katonai és politikai is. Politikai tett volt annyiban, hogy tisztában voltunk azzal, hogy most megértük a szabadságot, hogy egy új világ van születőben, amelyre mindannyian vártunk azok után a megalázások után, amikben részünk volt. Ott a fogságban ébredtek az emberek igazán tudatára a háború minden bűnének, hogy hova juttatja az embereket a háború. Megszűnt isten, haza, minden, senki sem törődött velünk, rothadás és biztos pusztulás várt ránk. Aki a Vöröskeresztben bízott, az is nagyon csalódott. Emlékszem, hogy 1916 telén hiába mentünk el az osztrák—magyar Vöröskereszt petrográdi kirendeltségére, hogy kapjunk valamit abból, amit az asszonyok, az anyáink kötöttek a hadifoglyok számára. Vagonszámra volt a raktárban minden, de nem adtak, mert azt mondták, az írásunk nem szabályszerű. Nagyon erélyesen fölléptünk, de hiába. Egy Fodor nevezetű, a nevét nem felejtsem el, főhadnagy, lakkcsizmában hengegett ott a vöröskeresztes hölgyekkel. Nagy vitám volt vele, amit azzal zárt le, hogy azt mondta nekem: maga egy hazaáruló, és úgyse mehet vissza többé Magyarországra. A forradalomban aztán a tömeg megrohanta és fölgújtotta a raktárt, és elégett minden.

— *Van-e valamilyen emléked az orosz forradalom vezetőiről? Került-e oda valaki?*

— Trockij ott volt mint a front parancsnoka. Nem merem állítani, de azt hiszem, hogy Frunze volt nálunk Jaroszlavban a vörös lovaság parancsnoka. Nagyobb személyiségre én nem emlékszem. Buharint ismertem, Lenint, azt hiszem, kétszer láttam, egy gyűlésen Moszkvában és egyszer Pétervárott.

— *Most még azt mondd el, hogyan kerültetek el Jaroszlavból.*

— Már mondtam, hogy teljesen beépültünk oda, úgy éltünk, hogy örökre ott maradunk, nem megyünk haza. Mindnyájunknak megvolt a lehetősége arra is, hogy otthon alapítsunk. Két jó barátom volt, egy Bodenlosz nevű intelligens ipari munkás és egy matyó származású fiú. Ez a Bodenlosz erdélyi gyerek volt, nagyon jóképű. Én megismerkedtem egy lánnyal, Olga Pavlovna Vaszilevszkaja volt a neve. Zene-tanárnő volt, két húga pedig még nem fejezte be az egyetemét. Így aztán hárman, jó barátok, együtt jártunk el hozzájuk. Nagyon kellemes órák voltak ezek, zene mellett, nagyon jólesett, nem is a szerelem, hanem az, hogy valami kiemelte az embert a borzalmas megpróbáltatásokból egy-két órára, és újból ember lehettél a nők társaságában. Már úgy gondoltuk mind a hárman, hogy megnősülünk, és komoly előkészületeket tettünk az esküvőre. Közben kitört Magyarországon az őszirózsás forradalom. Arra mi nem számítottunk. Hogy lehet Magyarországon forradalom? Hívatnak engemet és Lovászt, a parancsnokot Moszkvába. Egy elvtárs, a nevére már nem emlékszem, elmondta, hogy haza kell mennünk, és ezt semmiféle kifogással nem mellőzhetjük, ez pártutasítás, a vezetők és a szervezésre alkalmas személyek felének most azonnal, a többieknek pedig később haza kell térniök. Nem tetszett nekem a dolog. Lovász kérdezi tőlem, te mit gondolsz? Mondom, én megyek. Végül is nekem olyan mindegy, hogy hol harcolok, itt vagy ott, ha már ez a parancs.

Nekem kellett végrehajtanom az utasítást. Barátaimnak nem mondtam el, miről van szó, csak annyit mondtam, készüljetek fel, fontos parancs, azonnal mennünk kell. Nem hagytam nekik időt, de magamnak se, hogy formális búcsút vegyünk a menyasszonyoktól. Az állomáson csak annyi időnk volt, hogy megöleljük egymást, és már indultunk is. Bodenlosz barátom ezt sohase fogja nekem megbocsátani, annyira szerette a menyasszonyát. Próbáltam neki megmagyarázni: ha előre szólok, ki tudja, talán meggondolod magad. Így a legjobb, ezzel szakítani kell. Ennekem sem volt éppen mindegy. Én is úgy éreztem, mint te.

Hazaindulásunk előtt összehívtak bennünket a városi tanácsba, s annak akkori elnöke meleg, baráti szavakat intézett hozzánk. Kiemelte példamutató szerepünket a többi kötelék és a munkásszászlóaljok előtt. Azt mondta, soha el nem múló hálával fognak gondolni a mi szereplésünkre. Elismerésünk jeléül mi négyen, az alakítók, megkaptuk a szovjet állampolgárságot és a párttagságot igazoló piros könyvecskét. A könyvecském elveszett a magyar tanácsköztársaság bukásakor minden más holmimmal együtt.

Amikor megérkeztünk a Keleti pályaudvarra, halljuk, hogy kiabálják: Megjelent a Vörös Újság! 1918 december volt. A technológiai fakultás lépcsőin terítették ki a friss újságot, esős idő volt. Közlebb me-

gyek, és ahogy lehajolok az újságért, kit látok mellettem: a Stern fiút, az ellenforradalmi „francia tábornokot”. Az anyád csirkefogóját! No, azt mondja, ne ugráljon, mert ő is megismert, maga itt nem parancsol nekem. Hajszoltam még sokáig, de a nők mindenhol megmentették.

Ez azonban már egy új szakasza az életemnek. Mindjárt másnap jelentkeztem a Visegrádi utcában, és jöttek sorra a pártfeladatok, hólabda agitáció, katonatanácsok, munkanélküliek beszerzése, leszerelt katonák, altisztek egyesületének a megszervezése stb. Én a saját szakszervezetembe kapcsolódtam be, a húsipari szakszervezetbe, ahol sok volt a vaskalapos szocdem. Reisz Móric volt az elnökünk, egy régi szakszervezeti kukac, idős ember, nagy ellensége a kommunista párt megalakításának. Egyszer berúgatta és ránk uszította a vágóhídi munkásokat. Bárdokkal, taglókkal, olyan piszkosan, véresen, ahogy a vágóhídon voltak, felvonultatta őket ellenünk. A Kertész utca és a Nagykörút sarkán megpróbáltam leszerelni embereinek e vad tüntetését, s majdnem életemmel fizettem, mert Reisz Móric dühtől tajtékozva ordította: Taglózzátok le ezt a bitang kommunistát. Majdnem agyonvágtak egy bárdal.

A vasasok szakszervezetébe is eljártam, Karikás Fricivel stb. Kaptam egy nagy pofont, amikor a szocdemek nagygyűlést hirdettek ellenünk a Nyugatinál, a második internacionálé kongresszusáról hazatérő Buchinger Manó fogadására. A párt kiküldött engem meg Fricit, hogy zavarjuk meg ezt a szocdem gyülekezetet. Odafurakodtunk egészen az emelvény elé. Jön a kocsi a Margit-híd felől, nagy éljenzés, és mi ketten ott a szociáldemokraták között. Betanultunk egy rövid gúnyverset: Buchinger Manó, te berni népcsaló! És mikor megjelent, rázendítettünk ketten. Jól összeverték bennünket.

Sok emlékem van ezekről a forrongó napokról. Kaszárnyákba járunk, utcákon röpgyűléseket tartottunk, odamentünk a gyárak elé. Én voltam a szocdem, a másik a kommunista, vagy fordítva, és vitázni kezdtünk. Mikor elég nagy tömeg gyűlt körénk, a szocdem mindig úgy játszotta a szerepét, hogy alulmaradjon. De ha jött a rendőrség, jó párszor kikalapáltak bennünket. A harmadik kerületnek voltam a párttitkára. A legreakciósabb, legelmaradottabb óbudai kerület volt ez. Svábság lakta, és csupa katolikus intézmény volt ott. Nehéz munka volt. Később, már a tanácsköztársaság idején kineveztek a második hadosztály politikai megbízottjának Kecskemétre, huszadmagammal. A bukás után aztán Bécsbe kerültem, és kezdődött az emigrációs élet, az illegális munka stb. Erről azonban már könyvet kellene írni.

Lejegyezte: *Ács Károly és Borbély János*